

סגור חלון

זירת העסקים של ישראל

הנחיות פרקליט המזכיר

הנחיה חדשה: מתי לסגור תיק מחוסר ראיות ומהיעדר אשמה?

פרקליט המדינה שי ניצן פרסם הנחיה בעניין סגירת תיקים בעילת "חוסר ראיות" ובעילת "היעדר אשמה", אשר נועדה להתוות את מדיניות התביעה בשיקולים ובמבחנים לסגירת תיק פלילי בעילות אלה ■ ההנחיה משנה הנחיה קודמת שהוצאה לפני שנים

אלה לוי-וינריב 15/1/18

לפני כשנה הודיעה פרקליטות מחוז תל-אביב (פלילי) לחבר הכנסת לשעבר ינון מגל על סגירת תיק החקירה נגדו, בהמלצת המשטרה ועל דעתו של פרקליט המדינה. מגל נחקר בחשד להטרדה מינית של 3 נשים בטרם נבחר לכנסת, אך לאחר החקירה הוחלט לגנוז את התיק בעילה של "חוסר אשמה" לגבי שתי נשים ובעילה של "מכלול נסיבות העניין אינו מצדיק הגשת כתב אישום" בנוגע לאישה השלישית.

בעניין אחר, זמן קצר לאחר מכן הודיעה פרקליטות מיסוי וכלכלה ליזם רוני מאנה כי הוחלט על סגירת תיק החשדות נגדו לביצוע עבירות מס בפרשת עו"ד יורם יוסיפוף, וזאת מ"חוסר ראיות מספיקות"; וזמן קצר קודם לכן הודיעה הפרקליטות על סגירת תיקי החקירה נגד יזמי הנדל"ן מנור גינדי, אורי לוי ואייל פרידמן בפרשת הקבלנים, בנימוק של "חוסר ראיות מספיקות".

את כל הגורמים הללו שנחשדו בפלילים ו"טוהרו" לא מעניין היום, ככל הנראה, אם התיק נגדם נסגר מ"חוסר אשמה" או "חוסר ראיות" - העיקר שהעננה הפלילית שריחפה מעליהם הוסרה. אבל יש הבדל מהותי וברור בין הנימוקים "חוסר אשמה" ל"חוסר ראיות". בעוד נימוק אחד מנקה את החשוד מכל רבב - הנימוק השני רק אומר, במילים אחרות: "לא הצלחנו לתפוס אותך, אבל זה לא אומר שאתה לא אשם". בנוסף, אותו חשוד חשוף לפתיחת התיק נגדו במקרה שבו ימצאו ראיות חדשות. ברור אם כן מה יעדיף כל חשוד בפלילים שייכתב בשורה התחתונה של סגירת התיק נגדו.

אז מתי יזכה החשוד במעמד הנכסף של "לא אשם בכלל"? מהם השיקולים שהפרקליטות שוקלת בעת קבלת ההחלטה המשמעותית בין שתי עילות הסגירה? הבוקר (ב') פרסם פרקליט המדינה, עו"ד שי ניצן, הנחיה בעניין סגירת תיקים בעילת "חוסר ראיות" ו"היעדר אשמה", אשר נועדה להתוות את מדיניות התביעה בשיקולים ובמבחנים לסגירת תיק פלילי נגד חשודים.

ההנחיה המעודכנת מבקשת לעצב מחדש את האיזון בין שתי עילות הסגירה - "חוסר ראיות" ו"היעדר אשמה" - מקום בו התביעה מצאה כי אין תשתית ראייתית מספקת להעמדה לדין. החידוש המרכזי בהנחיות: לצורך ההחלטה אודות עילת הסגירה, על תובע (תובע משטרה או פרקליט) לבחון את מידת הסבירות שהחשוד ביצע את העבירה המיוחסת לו; ככל שהסיכוי שהחשוד ביצע את העבירה - כעולה מהראיות שנאספו בתיק - נמוך, הרי שעילת הסגירה הראויה הנה "היעדר אשמה". ככל שהסיכוי שהחשוד ביצע את העבירה הנו גבוה יותר, יש לסגור את התיק בעילה של "חוסר ראיות".

בעבר, במבחן הנוהג לסגירת תיק בעילה של "היעדר אשמה" היה מצב שבו לא התקיים "שמץ ראייתי" הקושר את החשוד לביצוע העבירה. מבחן זה רוכך עם השנים והתחלף למבחן של היעדר "ספק סביר" בדבר חפותו של החשוד.

בהנחיה המעודכנת שפרסם פרקליט המדינה היום הוחלפו המבחנים הקודמים במבחן "מידת הסבירות לביצוע העבירה". נקבע, כאמור, כי לצורך ההחלטה אודות עילת הסגירה, על תובע (תובע משטרה או פרקליט) לבחון את מידת הסבירות שהחשוד ביצע את העבירה המיוחסת לו. עוד נקבע בהנחיה כי עילת הסגירה של "היעדר אשמה" נועדה לתיקים בהם התשתית הראייתית חסרה מאד. על כן, כאמור, ראוי שחשד זה ימחק מרישומי המשטרה הפנימיים.

ההנחיה המעודכנת היא חלק מעבודת מטה נרחבת עליה הורה פרקליט המדינה ניצן, שמטרתה לעדכן ולהפיץ הנחיות פרקליט מדינה על-מנת להגביר את הוודאות, האחידות והשקיפות של מדיניות התביעה הכללית בנושאים שונים. עבודת המטה מרוכזת על-ידי ד"ר דותן רוסו.

נמחק מהרישומים

תנאי סף להעמדתו לדין פלילי של חשוד הוא הערכה מסתברת של התובע על בסיס חומר הראיות הגולמי שנאסף בחקירה, כי קיים "סיכוי סביר" שעיוון של הראיות ב"כור ההיתוך" של המשפט - בחקירות ובקביעת אמינות, ולאחר שמיעת גרסת ההגנה - יבסס את אשמת הנאשם מעבר לכל ספק סביר.

היעדר תשתית ראייתית מספקת להעמדה לדין מותר בידי התובע שיקול דעת באשר לעילת הסגירה. על-פי חוק קיימות 3 עילות מרכזיות לסגירת תיק: "חוסר ראיות", "היעדר אשמה" ו"היעדר עניין לציבור". עילת סגירה נוספת הקבועה בחוק היא "סגירה בהסדר", כאשר התיק הפלילי הופנה לאכיפה חלופית באמצעות הסדר מותנה (כדוגמת ההסדר המותנה שנחתם היום עם טבע בפרשת התשלומים המושחתים). בפועל קיימות עילות נוספות ובהן כאשר העבריין לא נודע; רשות אחרת מוסמכת לחקור; אי-שפיות הדעת; מות החשוד או הנאשם; התיישנות העבירה וכאשר העבריין מתחת לגיל האחריות הפלילית (13 ומטה).

למה זה חשוב מה עילת הסגירה? בגלל המשמעות של עילת הסגירה עבור החשוד. האחת - עניינה בזכות החשוד לדעת באיזו עילה התיק נגדו נסגר - דבר המשפיע, בין היתר, על תחושותיו ולעיתים גם על תחושות משפחתו וחבריו; השנייה - האופרטיבית יותר, עניינה בהשלכות עילת הסגירה על המידע שרשויות האכיפה וגורמים ציבוריים נוספים רשאים על-פי חוק להיחשף לו ולקחת בחשבון בגדר החלטותיהם.

עילת הסגירה של "היעדר אשמה" נועדה למנוע מראית-עין, הן של הגורמים השונים הרשאים לעיין במרשם הפנימי המשטרתי והן של החשוד, לפיה נותר חשד ממשי לגבי אשמתו של אדם. במקרה שזו עילת הסגירה, רישומו של התיק שנפתח נמחק מרישומי המשטרה הפנימיים. לעומת זאת, תיק שנסגר מ"חוסר ראיות" נותר רישומו ברישומי המשטרה הפנימיים, כדי שהמשטרה והגורמים האחרים המוסמכים לעיין ברישומי תיקים סגורים יוכלו לראותו.

פרקליט המדינה מנתח בהנחיה את הדרך לכמת את "מידת הסבירות" לביצוע העבירה. בהנחיה צוין כי בחינה ראייתית אינה ניתנת לכימות ברור ומוגדר וזיהוי עוצמת הראיות ואופן עיוון הצפוי במהלך המשפט הנו עניין מורכב, תלוי הקשר ונסיבות. כך גם קשה לכמת את המונח "סיכוי סביר" בהקשר של סיכויי ההרשעה.

פרקליט המדינה מציע בהנחיות כלי עזר, מבחן, שמטרתו להנחות את התובע בזיהוי הקו המפריד בין עוצמת ראיות המצדיקה סגירת תיק מחוסר ראיות לבין סגירה בהיעדר אשמה, וכך הוא כותב: "נניח שעוצמת הראיות בתיקים פליליים נעה בטווח שבין 0 (אין כל ראיה הקושרת את החשוד לביצוע העבירה) - ל-10 (הראיות קושרות את הנאשם לעבירה באופן ודאי); כאשר דירוג של 5 מבטא סיכויי זהה שהחשוד ביצע את העבירה כמו הסיכוי שהוא לא ביצע את העבירה. על סקאלה זו, הרי שבתיק שבו עוצמת הראיות היא 2 ומטה, ייסגר התיק בעילה של היעדר אשמה. ואילו בתיק שעוצמת הראיות בו מעל 2, ייסגר התיק בעילה של "חוסר ראיות", נכתב בהנחיה. עם זאת, צוין כי אין ציפייה שהתובע הסוגר את התיק ייתן ציון מספרי לעוצמת הראיות, ומדובר אך ורק בכלי עזר נוסף, שאין כל חובה להשתמש בו.

הפרקליט מוסיף ומציין בהנחיה כי משמעותה של עילת הסגירה של "היעדר אשמה" אינה כי החשוד בהכרח לא ביצע את העבירה, אלא שהסיכוי כי החשוד ביצע את העבירה הנו נמוך; והיא נועדה לתיקים בהם התשתית הראייתית חסרה מאד. כדוגמה למקרים כאלה מציין פרקליט המדינה, בין היתר, תיקים שאין בהם ראיות פרט לתלונתו של המתלונן, המוכחשת על-ידי החשוד - כשיש גרסה מול גרסה בלבד - וכשיש ספק ממשי לגבי מהימנות גרסת המתלונן, כגון עקב אינדיקציה אובייקטיבית לאי-מהימנות הגרסה או חלקה.

עוד על-פי ההנחיה החדשה, לצורך הערכת מידת הסיכוי כי העבירה בוצעה על-ידי החשוד, יש לשקול, בין השאר ובמקרים המתאימים, את הנתונים הבאים: מידת מהימנותן של העדויות המרכזיות המבססות את החשד נגד החשוד, אל מול מידת מהימנות גרסת החשוד; קיומן או היעדרן של ראיות נוספות (נוסף על הראיה המרכזית) המבססות חשד נגד החשוד בביצוע העבירה; קיומו של מידע מודיעיני ממקור אובייקטיבי, כדוגמת הקלטת שמע של האזנת סתר חוקית שהוחלט שאין לחשפה, תיעוד ויזואלי של אירוע, דיבוב מוקלט או עדות ראייה מפי עד אמין שלא ניתן להגישה כראייה מטעמים מודיעיניים.

עוד נקבע כי לצורך החלטה בדבר עילת הסגירה, ניתן לתת משקל גם לתוצאתה של בדיקת פוליגרף, אם זו נערכה מטעם הרשות ובתנאי פיקוח ובקרה נאותים. כידוע, בדיקת פוליגרף אינה יכולה לשמש ראיה בהליך פלילי, אך יש לה חשיבות בהליך קבלת ההחלטה אם לסגור את התיק. בתיק שבו יש רק גרסה מול גרסה, הרי שאם החשוד נמצא דובר אמת בפוליגרף שערכה הרשות, בעוד שהמתלונן מסרב להיבדק, הנטייה תהיה לסגור התיק מחוסר אשמה.